

Innst. 185 S

(2013–2014)

Innstilling til Stortinget fra kontroll- og konstitusjonskomiteen

Dokument 12:15 (2011–2012)

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om grunnlovsforslag fra Trine Skei Grande, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland, Anders Anundsen og Ulf Erik Knudsen om endringer i Grunnloven § 100 (om ytrings- frihet og religion) (Dokument 12:15 (2011–2012))

Til Stortinget

1. Sammendrag

Grunnlovsforslag 15 som er fremsatt av Trine Skei Grande, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland, Anders Anundsen og Ulf Erik Knudsen, gjelder endringer i Grunnloven § 100 om ytringsfrihet og religion.

Under henvisning til Stortingets grunnlovsvedtak 6. mai 2014 fremmes forslaget i innstillingen både på bokmål og nynorsk.

Forslagsstillerne viser til at balansen mellom ytringsfrihet og krenkelser av personers integritet alltid vil være et tema for debatt. Ulike personer og samfunnsinteresser kan ha forskjellige interesser og vurderinger, alt etter den enkelte sak og situasjon.

For et demokratisk samfunn er det av avgjørende betydning at ytringsfriheten er reell, og at maktpolitiske hensyn ikke kan brukes for å kvele fri debatt. Det er derfor viktig med et sterkt juridisk vern av ytringsfriheten. Hvordan ytringsfriheten skal balanseres mot respekt for integritet og tro i det daglige og i de enkelte tilfeller, bør være et spørsmål om samfunnets debattklima, takt og tone, og ikke reguleres gjennom lovgivning.

Forslagsstillerne viser til at det er viktig at tro og livssyn kan diskuteres i det offentlige rom, og at samfunnet har stor grad av toleranse både for religiøse ytringer og for kritikk av religion. Alle har krav på respekt for sin overbevisning, men ingen personer eller overbevisninger kan påberope seg rett til å være fritatt for kritikk. Norsk rett må legge ytringsfriheten til grunn som en viktigere verdi enn retten til ikke å bli krenket for sin tro.

Det kan hevdes at dagens § 100 også sikrer dette, ved at religion kan defineres under «hvilken som helst anden Gjenstand». Etter forslagsstillerens syn er det imidlertid slik at religion er i en annen stilling enn mye annet – særpreget ved troens karakter, dens store personlige betydning for mange mennesker og dens evne til å bevege. Det er derfor viktig å tydeliggjøre at ytringsfriheten også omfatter retten til religionskritikk.

Under henvisning til dette fremmes forslaget om å legge til ordet «Religion» i Grunnloven § 100 tredje ledd første punktum.

Forslagsstillerne fremmer følgende forslag:

«§ 100 tredje ledd første punktum skal lyde:

Alternativ A (originalspråk):

Frimodige Ytringer om Statsstyrelsen, Religion og hvilken som helst anden Gjenstand ere Enhver tilladte.

Alternativ B (bokmål og nynorsk):

Frimodige ytringer om statsstyrelsen, religion og et hvilket som helst annet emne er tillatt for enhver.

Alle har rett til å ytre seg frimodig om statsstyrelsen, religion og kva anna emne som helst.»

2. Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard og lederen Martin Kolberg, fra Høyre, Erik Skutle og Michael Tetzschner, fra Fremskrittspartiet, Kenneth Svendsen og Helge Thorheim, fra Kristelig Folkeparti, Hans Fredrik Grøvan, fra Senterpartiet, Per Olaf Lundteigen, fra Venstre, Abid Q. Raja, fra Sosialistisk Venstreparti, Karin Andersen, og fra Miljøpartiet De Grønne, Rasmus Hansson, viser til at forslagsstillerne ønsker å innføre ordet «religion» i setningen som i dag sier at det er tillatt for enhver å ytre seg frimodig om statsstyrelsen og et hvilket som helst annet emne. Det vil si at bestemmelsen i originalspråk i så fall ville lyde: «Frimodige Ytringer om Statsstyrelsen, *Religion* og hvilken som helst anden Gjenstand ere Enhver tilladte».

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Venstre, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne, mener det er helt grunnleggende i et demokratisk samfunn at ytringsfriheten er reell, og at maktpolitiske hensyn ikke kan brukes for å kvele fri debatt. Flertallet mener derfor at det er viktig med et sterkt og tydelig juridisk vern av ytringsfriheten. Flertallet er enig i at retten til å ytre seg fritt om religion omfattes av den grunnlovsvernede ytringsfriheten. Siden tro har så stor personlig betydning for mange mennesker, og har en stor evne til å bevege og skape debatt, mener flertallet det er viktig å tydeliggjøre at ytringsfriheten også omfatter retten til religionskritikk.

Fordi religiøse institusjoner kan ha særlig stor innflytelse på enkeltindivider, mener flertallet at religion, som statsstyringen, er et område hvor ytringsfriheten er ekstra viktig og derfor bør nevnes spesifikt i tredje ledd.

Flertallet er enig i at alle ytringer ikke er like verdifulle. Særlig på religionens område er det en balanse mellom hva en bør ytre, og respekt for integritet og tro.

For flertallet er det imidlertid viktig å presisere at denne balansen ikke bør reguleres gjennom lovverket, men at det i stedet er et spørsmål om samfunnets debattklima og høflighet. Flertallet mener derfor at løsningen ikke er å forby holdninger, ytringer eller religiøs praksis. Løsningen er, etter flertallets syn, å legge aktivt til rette for at religionskritikk blir en selvsagt del av den offentlige debatten. Flertallet er glad for at blasfemiparagrafen er fjernet, og mener nå at også retten til religionskritikk eksplisitt bør grunnlovfestes som en del av § 100.

På denne bakgrunn innstiller flertallet på at § 100 tredje ledd første punktum skal lyde:

Frimodige ytringer om statsstyringen, religion og et hvilket som helst annet emne er tillatt for enhver.

Alle har rett til å ytre seg frimodig om statsstyringa, religion og kva anna emne som helst.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet viser til at forslagsstillerne selv er inne på at religion kan defineres under «hvilken som helst anden Gjenstand», men mener at «religion er i en annen stilling enn mye annet – særpreget ved troens karakter, dens store personlige betydning for mange mennesker og dens evne til å bevege». Det er etter forslagsstillerens mening viktig å tydeliggjøre at friheten også omfatter retten til religionskritikk.

Disse medlemmer deler forslagsstillerens syn på at religion er av de samfunnsfenomener som det bør kunne ytres fritt om, og hvor kritikk vil være en naturlig del av de meninger som vil fremkomme om religion.

Disse medlemmer viser til at Grunnloven § 100 om ytringsfrihet fikk sin nåværende utforming så sent som i 2004. Disse medlemmer fremhever det faktum at paragrafen er en av Grunnlovens nyeste, og også av de bestemmelser hvor det er utarbeidet svært omfattende forarbeider gjennom Ytringsfrihetskommisjonens rapport NOU 1999:27 «Ytringsfrihet bør finde Sted», samt to stortingsmeldinger fra henholdsvis regjeringen Stoltenberg I og regjeringen Bondevik II. Disse medlemmer viser videre til at Ytringsfrihetskommisjonen selv drøfter ytringsfrihet og religion, og gir følgende vurdering på s. 135, spalte 1, 2. avsnitt:

«Det å kunne kritisere er ikke bare en rett for den enkelte, det er en grunnleggende forutsetning for det åpne samfunn og en forutsetning for hele det store emansipasjonsprosjekt som har ytringsfriheten som sitt utgangspunkt og forutsetning. Det ligger i tre begrunnelser, sannhet, demokrati og det myndige menneskes frie meningsdannelse. Historien viser også at kritikk av religionen har vært det kanskje mest sentrale og viktigste ved hele emansipasjonen idet religionen har vært brukt som den kanskje fremste autoritetslegitimasjon av dem med makt. (...)»

Disse medlemmer er på denne bakgrunn ikke i tvil om at § 100 allerede i dag – i tillegg til den umiddelbare språklige fortolkningen av teksten som den er – også klart omfatter retten til å ytre seg fritt og kritisk om religion. Disse medlemmer konstaterer at Ytringsfrihetskommisjonen ikke medtok ordet religion særskilt ved siden av kategorien «hvilken som helst anden Gjenstand». Det er etter disse

medlemmers mening nærliggende å se formuleringen i lys av kommisjonens mandat pkt. 7, hvor det bl.a. heter at: «Utformingen av en ny grunnlovsbestemmelse må ta utgangspunkt i norsk grunnlovstradisjon. Dette innebærer at Grunnloven ikke selv kan gi plass til en omfattende og omfangsrik og detaljert regulering.»

Disse medlemmer viser også til Grunnloven § 112 om endringer, der det fremgår at Grunnloven setter en høy terskel, ikke bare prosessuelt men også innholdsmessig, med kravet om at «Erfaring» skal begrunne nødvendigheten av eventuelle endringer. Disse medlemmer mener det har gode grunner for seg at endringer i Grunnloven gjøres for å avklare uavklarte rettsspørsmål eller oppnå reelt ønskelige forandringer. Disse medlemmer kan ikke se at den foreslåtte endringen vil endre eller forbedre Grunnloven § 100.

Disse medlemmer vil ikke tilrå Stortinget å bifalle Dokument 12:15 (2011–2012) med forslag til endring av Grunnloven § 100.

Komiteens medlemmer fra Venstre og Sosialistisk Venstreparti viser til at religion kan være en sterk maktfaktor i familier, i lokalsamfunnet og helt opp til å være en statsbærende struktur med kulturelt og politisk hegemoni. Både historisk og i dagens politiske virkelighet gjør religion seg sterkt gjeldende som politisk maktfaktor.

Det konvensjonsrettslige vernet av retten til fri religionsutøvelse gir et nødvendig vern for å hindre at myndighetene skal kunne undertrykke menneskers rett til å utøve sin religion. Dette vernet kan også forsterke religionens faktiske maktposisjon.

Tendenser til dogmatiske krav til underkastelse av autoriteter, opprettholdelse av tradisjonelle kjønnsrollemønstre og lignende forhold innen ulike religioner, kan komme i konflikt med andre konvensjonsfestede rettigheter, slik som retten til ikke å bli

diskriminert på grunn av kjønn, vern av barns rettigheter som selvstendige individer og lignende.

Ulike religioner og religiøse samfunn har også sterk politisk innflytelse og må derfor fritt kunne kritiseres uten at det skal kunne straffeforfølges eller på annen måte hindres.

Ulike religiøse samfunn kan også ha sterke sosiale kontrollmekanismer overfor annerledestenkende, dissidenter, konvertitter og kritikere, mekanismer som kan få svært store konsekvenser for enkeltmennesker.

Dette gir en særlig begrunnelse for at yringsfrihetsbestemmelsen i Grunnloven eksplisitt bør nevne religionskritikk som et av temaene som har grunnlovsværn.

3. Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av medlemmene fra Arbeiderpartiet, Venstre, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til dokumentet og rå Stortinget til å gjøre slikt

v e d t a k :

Dokument 12:15 (2011–2012) – grunnlovsforslag fra Trine Skei Grande, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland, Anders Anundsen og Ulf Erik Knudsen om endringer i Grunnloven § 100 (om yringsfrihet og religion) – alternativ B – bifalles, slik at:

§ 100 tredje ledd første punktum skal lyde:

Frimodige ytringer om statsstyringen, religion og et hvilket som helst annet emne er tillatt for enhver.

Alle har rett til å ytre seg frimodig om statsstyringa, religion og kva anna emne som helst.

Oslo, i kontroll- og konstitusjonskomiteen, den 7. mai 2014

Martin Kolberg

leder

Michael Tetzschner

ordfører

